

грамоти / С. О. Петіна // Бібліотечка вчителя початкової школи. – 2000. – № 12. – С. 28-32

5. Родюк Н. Ю. Формування професійно-педагогічної комунікації майбутніх учителів / Н.Ю.Родюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2017. – 4 (309) травень. – С. 226-231

6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 2. – 476 с.

7. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.

8. Лазаренко Н. И. Проектная технология в обучении: от веб-квеста до блог-квеста / Н. И. Лазаренко // Педагогические инновации – 2017: материалы международной научно-практической интернет-конференции, Витебск, 17 мая 2017 г. / Витеб. гос. ун-т ; редкол.: Н.А. Ракова (отв. ред.) [и др.]. – Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2017. – С. 88.

9. Лазаренко Н. І. Формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв'язку його лексичних та граматичних значень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Методика викладання (української мови)» / Н. І. Лазаренко. – К., 1993. – 24 с.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Олена Грибачова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О. П. Григорович, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FORMATION OF THE INTEGRAL WORLD'S PICTURE OF THE JUNIOR SCHOOL AGE CHILDREN

Elena Grybachova, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання формування цілісної картини світу в дітей молодшого шкільного віку. Розкрито роль та методичну цінність методу гри, виокремлено чинники, які сприяють формуванню даної якості особистості дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: цілісна картина світу, молодші школярі, процес навчання, гра.

Abstract. The article deals with theoretical questions of the formation of a integral picture of the world of the junior school age children. The role and methodical value of the game method are revealed, factors that contribute to the formation of such quality of individual of the junior school age children are identified.

Key words: the integral picture of the world, younger schoolchildren, the process of learning, game.

Ідея формування цілісного сприйняття природи є визначальною в екологічній освіті. Остання розглядається як неперервний процес, що охоплює всі вікові й соціальні групи населення, передбачає рух від елементарних екологічних знань, уявлень дитини до усвідомлення і практичної реалізації природозберігаючих технологій дорослою людиною. Аналіз літератури свідчить, що окремі складові процесу формування цілісного сприйняття природи традиційно входять до кола актуальних питань педагогіки. Зокрема, залучення дітей до безпосереднього сприймання об'єктів природи, сприймання її складових у зв'язках та за участі різних аналізаторів розглядалися Й.Ф. Гербартом, Я.А. Коменським, Й.Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В.О. Сухомлинським та ін. Сучасна педагогіка додала низку нових підходів, де об'єктами сприймання виступають: а) загальні закономірності функціонування природи (В.Р. Ільченко, К.Ж. Гуз), б) природа у відповідності до ієрархічного принципу її побудови (А.В. Степанюк, С.П. Пескун, З.П. Плохій), в) конкретні об'єкти, явища природи (Т.М. Байбара, Н.М. Бібік,

І.Д. Зверев, З.П. Плохій, О.Я. Савченко), г) індивідуально значуща для дітей інформація про природу (З.П. Плохій), д) об'єкти природи як суб'єкти (З.П. Плохій, А.В. Степанюк). Констатуємо суттєвий внесок науковців у розробку аналізованої проблеми, зазначимо, що в їхніх працях висвітлено лише окремі аспекти формування цілісного сприйняття природи дітей молодшого шкільного віку.

Проблема формування цілісної картини світу дітей дошкільного віку стала об'єктом дослідження багатьох науковців. Так, методологічні засади формування цілісної картини світу знайшли висвітлення в дослідженнях О.Я. Савченко. Педагогічні основи та шляхи забезпечення проблеми формування цілісної картини світу в наукових розвідках О.В. Вашуленко, Т.Б. Дябло, Л.О. Калмикової. Методичний і педагогічний аспекти заявленої проблеми розглядалися у працях А.М. Богуш, О.П.Грошовенко, Л.В. Іщенко, Н.В. Лисенко, Н.В. Кічук, І.І.Козак, М.А. Кухти, В.Я. Ликової, З.П.Плохій, Л.А.Присяжнюк, Д.І. Струннікової та ін.

Сучасний етап реформування змісту початкової освіти основним орієнтиром передбачає використання таких форм і методів роботи, які б забезпечували розвиток особистості, формування основ її світорозуміння [1]. Процес формування цілісного сприйняття природи молодшими школярами спрямовує педагогічні зусилля на створення відповідної системи взаємодії особистості зі світом природи. Особливу роль у цьому процесі має бути відведено розвитку почуттєвої сфери дитини, виявленні її чуттєво-емоційної сприйнятливості до природи; в художньо-творчому освоєнні природи і самовираженні у творчій діяльності на теми природи, так як саме художньо-творча діяльність є джерелом розвитку естетичних почуттів. Формування естетичного ставлення до краси природи, залучення дітей до творчої діяльності, забезпечення невимушеного спілкування з природою вважаємо основою формування доброго підґрунтя задля сприйняття дитиною природи як цілісної системи, розуміння необхідності її збереження, милування її красою, відтворення. Тому відповідної уваги заслуговує створення педагогічних умов, які б сприяли формуванню цілісного сприйняття природи дітьми молодшого шкільного віку й забезпечили ефективність навчально-виховного процесу. Серед них:

➤ *цілеспрямоване ознайомлення з конкретними об'єктами, явищами природи, що мають індивідуальну значущість для дітей*

Ознайомлення дітей з природою – одне із головних засобів їх розвитку, в процесі якого розширюється орієнтація дітей у навколишньому середовищі, формуються пізнавальні здібності, виховується відповідне ставлення до природи. Ознайомлення дітей з природою пропонує дати їм відповідний об'єм знань про предмети, явища неживої й живої природи, виховання інтересу й любові до неї. Організацію цілеспрямованого ознайомлення з конкретними об'єктами, явищами природи має бути спрямовано на формування таких психологічних властивостей особистості, як потреба в спілкуванні з природою, інтерес до пізнання її законів, мотиви поведінки й діяльності по охороні природи, переконання. Цей процес має комплексно реалізовувати такі компоненти: виховання гуманного ставлення до природи, формування системи екологічних знань та уявлень про природу, розвиток уміння бачити і відчувати красу, привабливість кожного елемента довкілля; милуватися і захоплюватися ними; включення в посильну еколого-зорієнтовану діяльність. Вирішення цих завдань забезпечить активне спілкування дошкільнят з природним довкіллям і сприятиме їх соціалізації.

➤ *Реалізація принципу наступності в формуванні цілісного сприйняття природи.*

Одним із специфічних принципів природничої освіти є принцип наступності. Проблема наступності була актуальною в усі часи. Аналіз філософської та педагогічної літератури свідчить, що теоретичні засади наступності склалися під впливом гуманістичних ідей передових мислителів, учених різних епох: В.І. Вернадського, Я.А. Коменського, М. Монтессорі, І.Й. Песталоцці, Ж.Ж. Руссо, В.О. Сухомлинського, К.Д. Ушинського, які розглядали природу на підставі системного наукового підходу, визначали багатогранність її впливу на особистість дитини, необхідність використання природи, як засобу формування особистості ще з раннього віку.

➤ *Формування цілісного сприйняття природи на основі пояснення причинно-наслідкових зв'язків.*

Діти отримують перші поняття про причинно-наслідкові зв'язки, загальнолюдські норми моралі, гуманне і відповідальне ставлення до навколишнього світу, принципи рівноправності будь-якого життя, які дозволяють уникати крайностей в освоєнні й використанні природних ресурсів.

➤ *Організація дослідницької діяльності дітей в природі*

Дослідницьку діяльність дітей характеризують такі основні поняття: пошуково-дослідницька діяльність, дослід, спостереження та експериментування. У процедурному відношенні дослідницька діяльність є найскладнішою, але саме вона відрізняється чіткою структурою, вимагає послідовного виконання чітко визначених правил і завжди дає очікуваний результат. Його очевидність – найпереконливіший засіб у процесі формування цілісного сприйняття природи.

Структуру будь-якого дослідження становлять: постановка проблеми; пошук способів її розв'язання та побудова гіпотез; вирішення завдання за допомогою практичних дій. У дослідницькій діяльності пошукове завдання виконується практично, що відповідає дійовому типу мислення дошкільнят. Більшість дослідів дають змогу відразу ж отримати результат, це стимулює цікавість дитини. А здатність бачити невідоме ґрунтується на попередньо набутому досвіді, тож успішна дослідницька діяльність можлива за наявності в дітей певних знань про світ природи. Характерною відмінністю пошуково-дослідної діяльності є те, що вона репрезентує активні методи, невід'ємною ознакою яких є зміни предмета пізнання.

➤ *Оволодіння дітьми сенсорними еталонами*

На необхідності розвитку сенсорної культури дітей як основи формування цілісного сприйняття природи наголошували С. Жупанин В. Маршицька, Н. Миропольська, Л. Печко, А. Щербо, Д. Джола та ін. Відчути, оцінити красу предмета, а потім відтворити її у власній творчій діяльності не можна без того, щоб не побачити, не почути, не сприйняти його конкретно-чуттєвих властивостей. Безпосередній емоційно-чуттєвий контакт дітей з навколишнім є одним із основних шляхів формування цілісності світу, виховання в дітей естетичного ставлення до природи. Тому організація чуттєвого контакту дітей з природою, спеціально організоване естетичне сприйняття дітьми навколишнього є конче потрібним для процесу формування естетичних почуттів.

➤ *Активізація образного мислення дитини в процесі сприйняття*

Великого значення для посилення творчого освоєння дітьми світу набуває розвиток їхнього образного мислення. Дитина мислить образами, а це означає, що мозок дитини створює образи навколишнього світу через певні сигнали, які йдуть по так званих «каналах» через нервові клітини. Природа мозку дитини, на погляд В.О. Сухомлинського, вимагає виховання розуму в джерела думки – серед наочних образів і, передусім, серед природи [5]. Тому завдання педагога – навчити дитину «переключати» думки з наочного образу на «обробку» інформації про цей образ. Дитяче мислення, розумові процеси повинні бути якомога тісніше пов'язані з яскравими наочними образами навколишнього світу. Тоді дитина не лише замислюється над причинно-наслідковими зв'язками, але й цілісно сприймає предмет, відкриваючи в ньому щось нове для себе.

Образне мислення є провідною оцінювальною здібністю, тому можна стверджувати, що естетичне оцінювання є образним мисленням. Домінування образного мислення в молодшому шкільному віці спрямовує роботу вчителя на розвиток у дітей здатності асоціювати як основи образного мислення. Діти цього віку найбільше прагнуть фантазувати, здійснювати сенсомоторні дії з опорою на художні засоби мовлення. Це пояснюється особливостями їхнього образного світобачення, рухомим, пластичним, метафоричним характером дитячого світосприймання, допитливістю, емоційною вразливістю дитини. Тому до характеристики образного світобачення можна віднести: наявність уживаних синонімів, прикметників-означень, порівнянь, епітетів, метафор у мовленнєво-творчій діяльності; знаходження дитиною адекватних виражально-зображувальних засобів для втілення в образотворчій діяльності, пластичній творчості, драматизації; імпровізування сприйнятих образів у танцях, іграх, на музичних інструментах, під час складання пісень.

➤ *Використання в навчально-виховному процесі активних форм, методів, прийомів цілісного сприйняття природи*

Організація навчально-виховної роботи має забезпечувати використання різновидних занять, пов'язаних між собою однією метою – формуванням цілісного сприйняття природи. Основною передумовою таких занять є: чітка послідовність, систематичність, насиченість пізнавальним змістом; обов'язковий зв'язок із програмним змістом початкової школи, реалізація якого передбачає застосування «компактних» форм послідовного ознайомлення дітей з природою; пошук найбільш ефективних і цілеспрямованих методів художньо-педагогічного впливу; врахування вікової й психологічної схильності дітей до сприймання природи, творів мистецтва, зростаючого обсягу їх естетичного досвіду; розвиток творчих здібностей дітей на тлі різновидів художньо-творчої діяльності. Характерною рисою таких занять є не засвоєння знань, а їх відкриття і творче застосування, інтелектуально-діяльна незалежність і можливість самовдосконалення вихованців. Під час таких занять дитина самостійно обирає середовище, в якому активно виявляє свої естетичні орієнтації в будь-якій галузі мистецтва й життєтворчості.

➤ *Інтеграція різних видів дитячої творчості та організація художньо-творчої діяльності*

Така інтеграція зорієнтована на врахування індивідуальних особливостей сприйняття та емоційного ставлення дітей до явищ природи в різні пори року; добір, порівняння творів мистецтва, які відображають особливості різних сезонів. Саме такий підхід орієнтований на цілеспрямовану й систематичну роботу з організації цілісного сприйняття природи, формування спостереження та спостережливості за сезонними явищами під час організації і проведення екскурсій, прогулянок на природі.

Урахування цього чинника поширює можливості щодо глибокого сприйняття картин світу через твори мистецтва й образного їх відтворення у власній творчій діяльності. У процесі такої діяльності учні невимушено передають ігровий або художній образ, коригуючи його власним ставленням та розумінням. Оскільки творчий процес дитини має переважно образний характер, більшість дослідників наполягають на інтегуванні різних видів дитячої творчості та різних видів мистецтва. Об'єднання різних видів художньо-творчої діяльності (образотворчої діяльності із словесною творчістю, пластичної творчості із музичною творчістю тощо) єдиним образом оточуючого нас світу поглиблює розуміння основних законів світобудови.

Список використаних джерел

1. Грошовенко О. П. Інноваційні стратегії формування екологічної культури молодших школярів / О. П. Грошовенко // Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки і психології: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, Україна, 2-3 лютого 2018 року). – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2018. – 192 с.
2. Кузьменко В. В. Формування наукової картини світу учнів: від витоків до сьогодення : монографія / В. В. Кузьменко. – Херсон : РІПО, 2007. – 600 с.
3. Одинцова М. П. Вместо введения: к теории образа человека в языковой картине мира. Язык. Человек. Картина мира. Лингвоантропологические и философские очерки (по материалам русского языка) / Под ред. М. П. Одинцовой. – Омск: Омский гос. ун-тет, 2000. – Ч. 1. – С. 8-11
4. Смирнов С. Д. Мир образов и образ мира. Как парадигма психологического мышления / С. Д. Смирнов // Мир психологии. – 2003. – № 4 (36). – С. 18-31
5. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: У 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.1 – С. 98

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Тетяна Григорчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т.М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського (Україна)